

МЛИНИ МЕЛЮТЬ ПОВОЛІ

сергій бабкін

Дискурс
Брустурів – 2020

УДК 821.161.2

Б 12

Бабкін С.

Млини мелють поволі [Текст] : роман / Сергій Бабкін. — Брустурів : Дискурсус, 2020. — 160 с.

ISBN 978-617-7411-59-7

Книга Сергія Бабкіна «Млини мелють поволі» – спроба автора дослідити, навіть більше, препарувати психологію його героїв на перетині соціального та екзистенційного.

Неможливо лишатись байдужим до того, як складаються долі одного з головних персонажів – Горислава та його матері Авеліни, котрій хлопець прагне помститися за родинну трагедію, в якій звинувачує її одну. Кожен із другорядних героїв робить їхню історію об'ємнішою і більш тактильною.

Деталізована візуалізація тексту, відверта кінематографічність багатьох сцен, нелінійність сюжету – сприяють ще більшому оживленню героїв повісті. Натуралістичні описи поєднуються з ліричними відступами, а також сюрреалістичними, наближеними до притчових вкрапленнями.

І насамкінець влучне розгортання внутрішніх монологів героїв – це те, що надає книжці «Млини мелють поволі» тієї тягlosti і напруженості, що не дають відірватись від читання.

Микола Антоцак

ISBN 978-617-7411-59-7

Усі права застережено

© Сергій Бабкін, текст, 2020

© Дискурсус, видання, 2020

моїй дружині присвячується

О, Синчизно, Прийдешня Невідома Синчизна!

[слово взяте від Вітольда Гомбровича,
застосоване у нашому контексті]

дзвін горщика від падіння з балкону

Посеред глухої ночі, несподівано ні для кого, з масивним гуркотом, який, проте, сполохав лише покинутого пса, що тільки-но вмовстився при суміжному ганку переддімати на верхній сходинці дерев'яного порогу пекарні, на міську бруківку звалився горщик із балкону найвищого (четвертого) поверху коричнево-рудого будинку. Причиною непередбачуваного падіння, найімовірніше, стало нетямуще кошеня, котре безшумно пробралось до балкону, аби, вистромивши догори гудзик вогкого носа, насолодитися вітерцем, що вперше за багато ночей прорвався до міста. Можливо, до інциденту призвели подуви вітру. Крім того, його могло спричинити поєднання котячої незграбності та поривчастих атмосферних повівів. У будь-якому разі фіолетові з ніжно-рожевим відливом бутони гортензії, співано-леліяні господинею, шматтям розлетілися доквіл. Розсипаний ґрунт від удару об кам'янисту площу злегка підлетів, мов від поверхні батута, і, опавши наступної миті, засипав квіти, бруківку та глиняні уламки горщика. Кілька грудочок зрикошетили навіть на собачу шерсть, але пес без жодного роздратування мигцем їх обтрусив. Розбурканий, він поплентався далі, хоча спати біля пекарні — велика псяча розкіш: звідти і теплом віє, і пахне гостинно. На ранок винуватцем виявиться лише кіт, адже вітру не наздоженеш, за ним, звісно, можна розлючено кинутися в отвір у стіні багатоповерхівки, але в такий спосіб отим шматтям на бруківці виявишся сам. Вердикт: вітер не винний. Ще до світання він покине місто, завіється геть.

I — II

Зав'язувався полум'яний пуп'янок п'ятниці.

Бовванів на безвітрі.

О п'ятій годині (як, зрештою, о цій порі кожного ранку будь-якого іншого дня тижня) її виймають із запилужено-

го мінівену кольору кларет з нетутешнім номерним знаком. Площа, де наказано працювати сьогодні, помалу впускає до свого периметру несміливі промені сонця, проте так само лишається добре освітленою в'їдливо-оранжевим ліхтаревим світлом. Спершу двоє неголених молодиків із неприємним тілесним запахом після ночівлі в бараці та кислим віддихом від вчорашнього питва вивантажили з кузова автівки заржавілий візок і неохайно жбурнули на нього ніколи не прану коричневу ковдру із верблюжої вовни та кілька сірих хустин. Той із них, що на вигляд здавався дещо тверезішим, вхопив її попід пахви, зімкнув грубі долоні на жіничних грудях та дикунськими рухами підволік до візка, доки напарник звично притримував візок за ручки позаду, щоб той бува зненацька не зірвався і не виторохтів на центр площі, завдавши їм непотрібного клопоту.

Доки жінка зламаним гребінцем силкувалася зчесати докупи липкі пасма рідкого посивілого волосся, молодики глибокими затяжками висмоктали одну на двох цигарку, бо в упаковці лишалося кілька штук, а перший магазин починав працювати більш як за дві години.

— Ну що, привела голову до ладу, стара байстрючко?

— Так. Хоча це не і не голова, і точно не волосся. Це шмаття розкиданих ворсинок, які ще не осипалися із глухо напнутої поверх округлих кісток шкіри. Та й взагалі, навіщо манкуртові зачісуватися, скажи-но?.. — обірвав фразу, навіть її не розпочавши.

Він звично не реагував на її слова майже ніяк, хіба повним презирства і зловтішною відсутністю поглядом пустих темних очних ямок. Підкотили до нещодавно завапнованої стіни сліпучо-білого кольору, подекуди вкритої гіркувато-жовтими плямами та місцями оповитої молодим плющем. Зафіксувавши коліщатка візка гальмівним механізмом і виставивши перед знерухомленими п'ятами жінки кілька церковних образків та спорожнілу банку з-під розчинної з металевим присмаком кави (вже не раз ловила себе на думці, що було б добре, аби замість заіржавілої банки перед нею викладали перевернутий догори капелюх, подібний до тих,

що їх вдягали актори у поважних кінострічках; класичного зразка, з шовковою підкладкою, внутрішньою окантовкою з коричневим геометричним орнаментом та обов'язково з великою биркою ромбічної форми, де більшими золотистими нитками виткана назва фабрики, а меншими — склад та країна виробництва). Задоволені виконаною роботою, обоє жваво віддалилися в напрямку авта, лишивши стару сам на сам із нестерпною вранішньою тугою. В попередньому житті жінка любила ще не пробуджені ранки, бо в цю пору мріялося обнадійливіше, дихалося вільніше і кава була насолодою, а не потребою підтримати сили чи розмову з надокучливими колегами.

Ледь опинившись на місці роботи, жінка похопилася, що її розпорядники, заклопотані постійним недосипом та потребою якнайскоріше надибати курива, забули лишити пляшку з водою та згорток із таким-сяким обідом. «Обійдеться, — подумала, — ось трішки намолю, то й попрошу когось придбати пляшечку водички; не відмовлять же людоньки. Або та дівчинка, котра продає воду з апарату, нахлюпає скляночку-другу, вона скидається на сердешне дитя; спостерегла, як кілька днів тому, коли спека до незмоги вже не вперше цього літа ув'язнила тіло міста, дівчина розрізала навпіл пластикову пляшку (як розрізали свіжовипечені запашні хлібці в дитинстві) і все підливала до неї воду для виморених пташок та бджіл».

Занесена хуртовинням ковдр та давно зношеним лахміттям, попри невідворотну спеку майбутнього дня, покинута на ще безлюдному кам'яному майдані, старенька вдивлялася навсібіч, вишукуючи, вичікуючи першого перехожого. Якщо причаїтись в кутку світанкової вулиці, то перший, хто з'явиться тут, буде подібним до актора, адже порушить нічний спокій статичних будівель, ніби театрал, що самотійно розучує роль, прийшовши раніше режисера, його помічників та колег, у порожньому залі на ще безмовних неосвітлених підмостках. О цій порі лише в кількох вікнах довкола жінка помітила запалене світло. В одному — чоловік і жінка, судячи з силуєтів, удвох пили каву з легким сніданком

за столом кухні, потім вона встала, забрала його чашку та блюдце і зникла, віддалившись до раковини, через дві-три хвилини чоловік уже палив на балконі, попиваючи другу чашку. Інше освітлене вікно, було наглухо закупорене щільною занавіскою, тому розгледіти щось чи когось конкретно не було змоги, лише світло, що пробивалося крізь шпаринки. В третьому вікні молода дівчина наносила макіяж, виставивши на підвіконня невелике люстерко, щоб зловити і вуличне, і штучне світло. В наступному вікні світло вибивалося назовні лише через квадратну квартиру, тоді як більша частина скла була хаотичними мазками замальована білою фарбою, швидше за все, там розташовувалася вбиральня і хтось провадив ранковий туалет, підбираючи потрібні слова для кросворду. Упродовж наступних двох годин щокілька хвилин із розчахнених вікон звучатиме багатоголосий оркестр будильників, котрі, вириваючи людей від сну найрізноманітнішими мелодіями, все ж дарують їм втіху, що сьогодні п'ятниця і більшість у наступні два ранки не почує дошкульних дзеленчань. «Дзи-цвірк-дзи-цвірк-дзиии» — розкричався один із таких, і за кілька секунд світло спалахнуло в квартирі із наскрізь прочиненими балконними дверима, на уквітчаній галереї з'явився повністю оголений чоловік і преспокійно почав поливати оранжерею в горщиках. Піймавши себе на думці, що негоже витріщатися на те, як люди прокидаються, бо це ледь не найінтимніша пора дня, жінка жваво повернула погляд на плац. Зо двадцять хвилин взагалі ні душі. Далі до площі увіходить двірничка в яскравому робочому помаранчевому жилеті, що контрастував із тьмяним світлом ліхтаря. Але її не можна зараховувати, бо вказана добродійка й так підійде, трішки зморившись від шкрябігливих нерівних порухів стертої мітли, але пожертвувати, крім як пів'яблука і цільної посмішки нерівних у ряд зубів, навряд чи щось іще зможе. Бо сама вже стара і ледь втримується в контурах життя у його матеріальному вимірі. Єдина відмінність від її життя — так це здатність останньої до прямоходіння. Існування обох перетворилося на безпросвітне животіння людей-соломинок, котрі, над-

ломленими, розкидані під гігантськими стопами живих і давно померлих, що тінями стали і не зважають на стерню під ногами, раячись її вістрями. Бідацьке живоття, таке, що дух калічить, непроглядне, подібне до лінії горизонту за дванадцятибального шторму.

За півгодини часу прибиральниця дійсно попрямувала до подруги у візку, але без звичної миловидної усмішки. Жінка від народження була позбавлена можливості чути, тому зверталася до товаришки жестовою мовою, азами котрої та оволоділа віддавши молодість країні, котру їм усіма можливими способами намагалися накинути, мов добре намилену петлю. В той час за зронене слово (не важливо, кимось зафіксоване чи просто сказане) безрозбірно карали стратою чи засланням, тому значно безпечніше було обмінюватися інформацією, застосовуючи елементарні жестові сигнали. Відверто кажучи, відсутність належної освіти в період дитинства двірнички, як і теперішнє соціальне положення, зумовили невеликий обсяг запасу жестослів, але за неї промовистіше від будь-яких тлумачних словників мовили очі, сміх та невимовно-жива міміка лица. Між собою жінки давно погодили, що після лапідарних жестів прибиральниці, прохачка буде ретранслювати отриману інформацію звуковою мовою, всіляко доповнюючи її (інформацію) барвистими синонімами, підсилюючими прикметниками та всіма можливими мовленневими зворотами. Завдяки цьому співчутливому прийому двірничка, стежачи за губами та мімікою лица співрозмовниці, упивалася тим, який вигляд і звучання могли б мати її власні слова, укладені в красиві речення. Ця дія завжди викликала в неї нотки веселих сліз і змушувала квітнути від оприявленого (іншим) витання до-вкіл вібрації позиченого голосу.

Обома долонями на рівні грудей круговими рухами від себе [*Здрастуйте!*] / Витягує вказівного пальця, вказуючи на жінку у візку; змикає в коло великий та вказівний пальці правої руки і підносить долонею догори до підборіддя (*Ви рано...*) / Вказівним пальцем показує на себе, наступним же-

стом ставить долоні із загнутими всередину великими пальцями одна на одну і плавно відводить праву вперед, лишивши ліву в незмінному положенні [...чи я спізнилася?] / Правою долонею проводить вздовж лівої руки до плеча; відтак злегка схиляє голову вліво і підкладає зведені разом долоні під вухо [Довго спала.] / Складає випростані долоні дашком; а після — вказівним пальцем, який перебуває у паралельному чолу положенні на відстані кількох сантиметрів, рівною рисою веде зліва-направо і, минувши точку проекції на праве вухо, струшує вниз все ще випростаним пальцем [Вдома спека.] / Прикладає зігнуті в ліктях руки до грудей і злегка труситься з боку в бік [Я замерзла.] / Виставляє дугори вказівні та мізинні пальці, інші складає хресним знаменням і з'єднує дзеркальні конфігурації пальців обох рук, дотикаючи мочками; перевертає праву долоню донизу і постукує середнім пальцем по великому [Ліжко мокре.] / Розмикає, складені в трикутник вказівні та великі пальці обох рук, піднесені до рівня очей [Розплющила очі.] / Розкритою долонею провадить кругові рухи понад правою скронею; і далі проводить долонею перед чолом, складаючи пальці пучком [Сон не пам'ятаю.] / Щільно складеними долонями робить кругові рухи за годинниковою стрілкою перед лицем [Вмилася.] / Кладе на ліву долоню вказівний та середній пальці правої руки, випростані у формі латинської літери V, після чого вдруге злегка схиляє голову вліво і підкладає зведені разом долоні під вухо [Знову лягла, заснула.]

Далі ж відбувається їхнє улюблене вранішнє розігрування (цього ранку сенс розмови, очевидно, не найоптимістичніший, але разом вони вже багато про що спілкувалися, різним ділилися одна з одною).

Жінка у візку (оздоблюючи побачені жести красномовством, ніби звертається до себе):

— Ранок добрий! Вас сьогодні раніше підвезли, чи то я припізнилася? Могла, бо сон снівся крижаний, вже точно його не згадаю, хіба незв'язні фрагменти. Уявіть, змерзла до нестями, хоча в комірчині моїй задуха стоїть нелюдська.

Упрілася вся до білизни, довелося піднятися, вмитися, але потім, зігрівшись, обклалася подушками, заснула, ніби й не було того марева, ніби й не буде на ранок цього життя. Спала і тільки тоді жила.

Тепер жінка у візку мовить власними словами до подруги, дублюючи їх призабутими жестами:

— Доброго ранку, моя яблунева королево, моя двірничко-яблуничко. Шкода мені вас, жаль, — із ласкою в голосі промовляє, поклонивши голову вперед, наче привстаючи з візка на знак вітання і розуміння.

За цим діалогом-вітанням слідує другий акт розповіді прибиральниці:

Обидві руки тримає на рівні грудей: вказівні, середні та безіменні пальці стиснуті в кулак, тоді як великі та мізинні — у випростаному положенні [Сьогодні...] / Пальцями правої руки, котрі знаходяться в положенні, мов тримають предмет кулястої форми, робить три обертові рухи біля щоки; проводить зліва-направо долонею вздовж рота, поступово підіймаючи її догори [...яблук немає.] / Обертає на рівні грудей долоні з розведеними пальцями в напрямку до себе і закінчує жест, дотикаючи між собою опущені вниз пальці обох рук, складені конусною формою [Родина...] / Підійнятою догори відкритою долонею правої руки з відведеним у природне положення великим пальцем торкається межипліччя; зімкнутими в кулак пальцями обох рук, розміщуючи нігтьові фаланги вказівних пальців на центральних фалангах середніх пальців, робить напівобертотвий рух від себе [...яка була продавала...] / тримаючи ребром вниз відкриту долоню лівої руки, різким рухом опускає вздовж неї вказівний палець правої; зігнутиим кочергою вказівним пальцем правої руки проводить згори вниз уздовж носа, інші пальці лишаючи зігнутими в природньому положенні; надає долоні лівої руки положення із розставленими напівзігнутими, немов тримає предмет сферичної форми, пальцями, тоді як вказівним та середнім пальцями правої робить по контуру рухи ножиць [...задешево, погані, обрізані.] / Вказівним паль-

цем правої руки вказує на центр чола, складає навхрест руки і розводить із випрямленими вказівними пальцями, котрі, остаточно розвівши, трохи загинає; повторює жест «родина»; а після нього обома долонями робить «дмухальні» жести до себе на рівні плечей [*Оголошення: сімейний відпочинок*] — немов перепрошуючи за відсутність фруктів, відзвітувала перед товаришкою.

Звукове відтворення фрази:

— Сьогодні яблук не принесла, на жаль. Ті двоє — чоловік з дружиною — що за дешево продають обрізані від гнилого фрукти, тимчасово не працюють. Їхня ятка не відчинена і оголошення причіплене, що подалися на відпочинок.

Весь час двірничка пильно вдивляється в порухи вуст і посміхається, хоча така комунікація відбувається між ними щоденно; інколи довше, частіше як сьогодні, обмежившись кількома репліками.

Не вдаючись до нових слів, вона береться за руків'я мітли і киває головою на схід, звідки невпинно крокує догори сонце.

— Що ж, помету я далі, скоро он-бо люди найдуть, — голос з візка підсумовує ранкову бесіду.

(Вони напрацювали зрозумілий тільки двом інтимний закодований симбіоз звукової та жестової мов, надавши постави голосу німого. Подібне, зрештою, має відбутися і в сфері мистецтва, зокрема, літератури. Відсутність загальноживаних звуків не повинна бути перепорою і зовсім не є достатньою підставою, аби виключати жестову мову зі списку комунікативних засобів, котрими можливо створювати текст. Її граційна візуальність заслуговує на гідне застосування в мереживі літер та розділових знаків.)

Шкряботіння витертого дряпака потроху віддаляється в бік фонтану, що вже кілька тижнів стоїть пересохлим. А голуби за звичкою ще скеровують свій літ до його примарних вод, щоб дзьоби вмочити. Та це не така біда, бо пізньої

осені від нестачі зерна і підв'ялої від перших приморозків трави, змушені змучені птахи камінці визбирувати поміж бруківки і ними набивати шлунки, на камінь перетворюючи власні серця. Вимушені додолу каменем опадати з неба напхані камінцями по вола. Сірі всередині і оперенням теж. Здохлі. Може б і лишилися нездохлими, але ж жоден із них не Молой-Смоктунець, котрий міг здолати голод-жагу лише обсмоктуванням камінців, не ковтанням і, завжди дисциплінований, повертав їх у чітко структурованому порядку назад до кишень. Це той Молойчик, який ще дитинчам раптом зупинився посеред поля, вгледівши розхристані шнурки на грубих змалілих берцятах і почав верещати навсібіч, доки Татуся чи Матусь — достоту невідомо, хто саме з цих двох сновиг, — не схилися зав'язати їх міцним петельним вузлом. Ет, краще б зашморгнули навколо шиї; не довелося б тоді Малонові¹ помирати.

«Що ж вона їстиме, коли й яблук купити не змогла?» — зметикувала стара. Та ж бо жінка ніколи не присяде, не дістане з дому взятого й шматка хліба. Втім, що-небудь та й знайде, бо ж сама спостерігала разів декілька, як подруга щось підбирає та до кишені ховає, а потім, як звернуть у провулки всі, хто крокував площею в той-то момент, тихцем дістане, обдмухає, обітре хусткою і поспіхом їсть, не відпускаючи руків'я мітли. І далі мести нечисте із їхньої привітної площі береться. «Як же вона змарніла, відколи знаємося. Ще роки зо три тому могла безперестанку годину, а то й півтори, мести; зараз же щопівгодини зупиняється передихнути. Після певного моменту, старість швидше й швидше починає долати людину. Руки метуть, але без колишньої снаги; помітила, що вимітання сміття з фонтану тепер займає в неї вдвічі більше часу, бо й нахилитися стало важче, і частіше вмощується перевести подих на парапет. І запізнюється до роботи ледь не щодня, хоча і намагається не видавати себе, щоразу дивуючись, чому це мене знову раніше на півгоди-

---

¹ Молой, Малон — імена героїв трилогії Семюела Беккета «Молой», «Малон умирає», «Несказаний».

ни підвезли, ніж годиться. Приятелька моя, люблю її всім серцем. І теж самота, без всякої рідні живе. Дітей ніколи не мала, а чоловік спився ще замолоду, переживаючи тогочасні політичні катаклізми. Ділилася якось, що навіть помер п'янезний, охоплений «білою» гарячкою. Говорять, буцімто ті, кому випало відійти уві сні, отримали велику фортуна від небес. Чи так само пощасливило померлим у стані глибокого оп'яніння? Після того й перебралася з села, але тут так нічого й не здобула, крім того віника та безкоштовної комірчини без вікон. Вкрало місто в неї навіть те, чого й не мала. Її саму привласнило. Скільки їй оце так ще вальсувати з тим дряпаком?.. Я й сама добряче збабилася останнім часом, груди осунулися, що нижче вже й нікуди, на животі лежать, руки обвисають, важко зробилося тягнути вперед, долонями взагалі тільки й відчуваю твердість триклятих коліс, коли візьму хліба шматок чи навіть мило, то чую тільки грубість мозолистої шкіри, закашлююся щоночі ледь не до крові, аж голова обертається, — жінка опустила погляд на ноги, взуті у чорні калоші, — а ніжки мої, вони, мов стеблинки, всохлися і, здається, ось-ось хрухнуть. Яка ж то кара не відчувати частин тіла. Тільки й знаєш напевно, що там кістка є, а м'язів, може, й немає давно, розчинилися зовсім. Господи, не доведи нікому такого пізнати!» — зазвичай стара намагалася уникати тужливого настрою, але сьогодні закортіло виговоритися перед собою, полегшити день прийдешній.

По-справжньому велелюдно тут стає, коли пекар (чолов'яга із завжди усміхненим засмаглим, проте заклопотаним, округлим лицем) розчахне вікна духмяної комірчки і стягуються люди за свіженьким хрустким хлібом і солодкими булками зі скоринкою. Тоді ж селяни з навколишніх господарств привозять молоко, варення. Продають його навіть влітку, бо містяни вподобали консервацію настільки, що навіть коли довкола згнивають десятки тон свіжих фруктів по ятках і пошарпаних гофрокартонних ящиках, до випічки воліють вживати варення. (Взагалі, складається враження, що містяни, особливо молодь, вже й не в змозі скласти хоча б приблизний перелік городини чи продуктів садівництва

в порядку їхнього сезонного визрівання. Наприклад, однією з перших до столу добирається редиска, затим зелень петрушки, далі огірки та молода картопля, і через помідори, кабачки, капусту, доходить справа до середини осені, коли на городах виростають гірки гарбузів пастельних кольорів.) Шириться припах, потріскує в повітрі хруст надломленої скоринки, значить, відчинив пекар ставні чи помічник його. Сьома набігає.

Приємніше вимірювати час за графіком прибиральниці чи пекарні: так і чистіше, і запашніше. Бо до позаминого літа працювати підвозили під церкву, що на кілька провулків вище розташована. І до сьомої години набивалося подвір'я захожими прихожанами, котрі замість доброго погляду чи копійчини, хіба плювали (подумки), дна душі своєї діставшись, де мулом всмоктало останні добрі помисли, слова. А душа догори прагне, рветься, дна цураючись, відсажуючись від чорних, як мул, ряс, що стіною обступають, вкрияють димом з позолочених кадил голови тих, хто на коліна опустився на цементну, холодну, нерівностями всіяну, мов місячна поверхня, підлогу. Спрагла душа допитується в Отця важкого на Голгофу шляху, хай і під хрестом кам'яним, і під сонцем пекучим, і під батогами, у вузлики яких уплетені цвяхи-шпори гострезні, аби не захлинатися в багнюці дна самої себе, де гадюки шастають, наче під покровом осіннього листя осохлого, аби не скінчити отак безчесно. На горі Бог-пан, і спасіння милостиве Його, і Син Його там, бо вже не поміж нас і не блукає. Чекає і у цьому чеканні тисячолітньому ятрить йому з грудей рана римська списова. А далі, як розповзлися всі крізь брами церковні (золотом бутфорним фарбовані), то значить уже дев'ята година. І ось, піп за кілька хвилин також неквапно гордовито вийде, на порозі високім стане руки в боки, огледить неходячих та сліпих, наче пан покріпачених, потім у землю взір втупить, не до неба, і за ріг шасне, а там миттю цигарку з-під ряс та до рота кидь. Сліпий не вздрить, неходячий не нажене. Та більше від всього стару жінку гнітила потреба, не справжня, а розігрована, фарсова потреба молитися і приказувати святотатських

приговірок про подайте, про спасіть-спасіться в ім'я. Бо від малечку вона була вивчена, що молитися слід приватно, особно, до себе звернувшись, на люди слова молитовного не виставляючи, тим паче за монету латунного сплаву.

Тішиться стара, що тепер на площу жебрачити перевели. Задля цього свідомо з нормо-графіку вибивалася, обсяги зборів не виконувала, саботувала. Ще й батюшка дошкульний добре допоміг їй цю п'єску розіграти. А все гонор його святенницький, удаваний. В один із ранків, коли священник очевидячки мав пречудовий настрої, він затримався на порозі трішки довше, ніж зазвичай, роздивляючись статуетки голоштанців, котрі щільним рядом обсідали подвір'я від храмового входу до високих кованих воріт і за [ними]. Минаючи поглядом жінку у візку, звернув увагу, що та якось виклично та осудливо зазирає у його очі. Широкими кроками збіг сходами, виправив груди, поволочені чорним убранням, і до неї попрямував:

— Як ваш ранок розпочався, дозвольте поцікавитися? Вдало? — не вітаючись ані словом, ані жестом, питає, вдаючи, що переймається станом її справ.

— Добридень. Відколи я оце тут щоранку сиджу, вимушена осмикувати голосінням тужливим метушливих овець із вашого стада, навіть не пригадаю, коли був би такий ранок, що його вдалим могла б назвати, — жінки, що сиділи поруч неї, сполохнули від нечуваного зухвальства перед святим чоловіком, ще нижче голови похилили і стали шепотіти перемігом молитву за молитвою. — Але якщо ви про грошики цікавилися, то так, сьогодні досить непогано... Непогано ви їх настановили жертвувати во ім'я спасіння і вічного життя. За такий хист вам треба добре подякувати, отче, — не припиняла іронізувати жебрачка.

— Що ж, бачу й справді справи ваші добрі. То, може, від завтра ви ото-там, — громіздка ряса почала обертатися вслід за тілом, а вказівний палець, обрамлений золотим перснем, витягнувся в бік за ворота, — спробуйте овечок слухняних розчулювати на дзвінку монету та шарудкі папірці? Що на таке скажете?

— Залюбки! — не зраджуючи заданому від початку розмови іронічному тону, із запалом, ніби роблячи ставку за столом махльовитого круп'є, погодилася стара.

— Тож домовилися. По обіді ще переговорю з вашими компаньйонами і, впевнений, справу буде залагоджено. Бо якось негоже, коли розібратися: нужденну людину з великої ласки впустили під Божі ворота, а вона отак нагло пишою привселюдно заходиться. Доля з вами тяжко обійшлася, це безперечно. Та хіба ви думаєте, каліцтво ваше дає право неприкрито та безсоромно гребувати нормами моралі, ставити себе вище від інших? — тембр попового голосу був просякнутий характерним відчуттям необмеженості та безкарності його влади в просторах цього двору. У присутніх від кожного звуку здригалося серце і різко загострювалося бажання справедливості, однак вмить і згасало, адже нікому неохота дибитися проти цього служника.

— Я так відповім: моє, як ви сказали, каліцтво і оце постійне побирання попід стінами — то чи не найбільший переступ будь-якої моралі: чи Божої, чи людської. Непевна, що сам диявол зміг би вимислити подібне. А щодо воріт Господніх, як ви висловилися, на яку відстань людину до них не підведи, поріг вона переступить лише з Його волі. Чи ж вам не відати того... — спорадично похитуючи головою, стримуючи сльози і лють водночас, закінчила жінка.

Піп не знайшов, чим парирувати, тому взяв її долоню, вимушено схилив голову і з заплученими очима механічно прочитав молитву. Задля того, щоб коли хто з мирян стане свідком їхньої суперечки, збоку це скидалося на звичайнісіньке вранішнє благословення нужденної. Скінчивши, він тричі перехрестив стару, тоді роззирнувся в обидва боки, де напівлежачи розташувалося з півтора десятки німечних жебраків, щоб благословити і їх. Підібрав руками рясу і в задумі віддалився на задній двір, заломлюючи стеблинки трави важелезними чоботами сорок шостого розміру². Взимку він за-

---

² ...чоботи сорок шостого розміру — в міжнародному класифікаторі штрихкодів російські товари маркуються цифровим кодом від 460 до 469. Розмір взуття

звичай напинав на ноги невизначеного розміру повстяники, які на свій лад йменував валянками, і, йдучи по-слонячому неоковирно, намагався совгати ковзким снігом. Священицькі одіяння та диплом про закінчення духовної семінарії зовсім не є запорукою вдалого проходження воріт Божих.

Працювати за церковними ворітьми було значно цікавіше, навіть гамірні машини, котрі носилися туди-суди, запиняючись тільки в очікування світлофорного сигналу, втішали стареньку більше від гнітючої атмосфери храмової паперті. Щодня ближче до обіду сюди забрідав чоловік середніх років, на диво подібний до музиканта з гітарою і рушницею, який за короткий уривок свого життя вміло скористався обома інструментами за прямим призначенням. Тутешній, він полюбляв спинатися на бордюр, розкидати в різні боки довгі пасма брудного волосся і, зводячи голову до небес, проголошувати промову. Девіантність його поведінки настільки лякала церковників, що ті навіть до безкоштовних обідів не допускали цього добродія; здається, ця напускна кара його не ображала і навіть посилювала стержень віри. Майже завжди казання звучали однаково, тож стара навіть після кількох років могла досить точно передати зміст тих слів: «Говоріть до Нього, не зупиняючись. Говоріть латиною, португальською, мовами спалених імперій та мовними ізолятами, удмуртською, криком скаженої звірини, мовами потойбічних світів та слов'янських племен, словами вчинків і жестами благої бездіяльності, німотою та баритоном говоріть, есперанто та волапуком, степовою наддніпрянською говіркою, атабасько-еяцько-тлінгітськими мовами, усіма дослідженими діалектними континуумами. І дітей своїх повчайте не мовчати. Покажіть своїм різномовним різноголоссям, як любите Його. Щоб у час прийдешнього Суду, Він Своїм помислом не розчавив вас, щоб ваші панцирі витримали Вищий натиск. Моліться безупинно, слідкуйте, щоб поруч вас хоча б одна жива душа

в даному випадку засвідчує конфесійну належність священника до Російської православної церкви.

отченаш проговорювала, бо лукавий у засідці вичікує, доки на землі змовкнуть молитви. Він одного жадає: перерви між молитвами, абсолютної тиші, — на цих словах він зазвичай прикладав вказівного пальця до вуст, обривав промову на кілька швидкоплинних секунд і далі зривався із ще більшим шалом до присутніх. — Чуєте?!? Це пастка тиші. Мій слух відточений, мов лезо гільйотини епохи *la Terreur*³, і коли ми змовкли, я почув як під вогненними ковдрами зачовгав той, що чекає моменту безмолитов'я. Виждавши такої нагоди, він виступить з нищівним ударом апокаліпсису. Розірве плоть живого, виріже серця, вичавить очі, сплундрує душі. Тому моліться, аби той гад не звідав тиші, аби йому не змикалися очі від ваших благословенних слів. І пам'ятайте: тиша — то безмовна молитва дияволу! І не цурайтеся бути рицарями Божими, убієнними за праве діло, і мужніми удовами. Не припиняйте плодити нових воїнів і нових удовиць. За це вповні відплатиться! Я Його словами вам обіцяю! Одягайте обладунки тяжкії на дітей своїх і ведіть старців, немовлят, сліпих, немічних, брудних, скалічених до Його променистої обителі. Кермуйте плоти, навантажені людьми та іншими породами живородними, червоними водами Тигру, Євфрату, Нілу, Гангу до Його греблі, де вкупі зберемося і чекатимемо потопу нового, що враз забере на небеса. Тільки так порятуємося! Його сутність легко зрозуміти: Бог. І крапка! Не скверніть Його імені ярликами блюзнірськими. Це людина вроджається злою, щирою, слабодохою, надійною плечем своїм, милосердною чи нищою у помислах власних. Аби ми не спокушалися вишикуватися з Ним в один ряд, Він заздалегідь наділив нас лише певним набором чеснот. І в цьому ж Його опіка над дітьми своїми. Ви спитаєте, а якби Бог був одним із нас? Так Він і є повсюдно, тому Він один із нас. Але це робить Його недосяжним, адже ми не можемо бути кимось іншим, крім як бути собою. Я ношу Бога в собі, я відчу-

---

³ *la Terreur* (Епоха Терору) — період яacobінської диктатури у Франції від вересня 1793 до липня 1794 рр. Протягом цього періоду було винесено близько 16,5 тис. смертних вироків.

ваю Його присутність і Його пильне батьківське око на собі, і я не загадаю бути кимось іншим. Отам, — чоловік вказував на будівлю церкви, відділену від вулиці чорним парканом, і постійні слухачі знали, що зараз почнеться кульмінація проповіді, — повсідалися ті, хто віру цінить лише за грошки, хто тільки за своєю грядкою доглядає, а ближньому не допоможе, хто наживу земну плебейську поверх справи спасіння душі возвів. А якщо і трапляються там люди гідні, їх бо зразу система змітає і на палю чи в вогонь. Я ж бо — печерник-самітник, 'кому прихисток — всякий ліпший кут. Місто з усіма його бетонними хщами, закинутими будинками і людьми, є моїм шляхом до Нього, а не визолочені краденим стіни». Присутні знали, що ось-ось закінчитися, тому завжди аплодували та стрясали кулаками, піднятими над головами, на знак згоди. Приблизно отак звучали мовлення того дивака, і таке бачення набагато більше імпонувало жінці від цнотливих офіційних догматів. Скінчивши, він обтирає слину з довгої бороди, переводив подих трьома глибокими вдихами і підходив привітатися з кожним особисто. Товариству нужденних були ближчими по духу і його слова, і його зовнішність, тому вони завжди подавали чоловікові якісь мідяки. Це була їхня допомога тому, хто ще немічній від них, бо його таврували прокаженим і викинули з світу, але отакий добровільний відхід від соціальних, а, тим паче, церковних канонів, робив його сильнішим та сміливішим: він бодай на щось наважився, спромігся.

Звичайно отак одразу не перенесли місце роботи старої, але після сварки із настоятелем церкви та, головне, падіння прибутків, неохоче погодились. Зломити того, хто й так не ходить, — справа неосяжна. Від тоді їй спокійніше, хоча й людей різних походжає більше. Місцеві бігають до робіт своїх важливих, невідкладних, туристи все фотографують, клацаючи фасади-пам'ятники двічі чи то й тричі з різних ракурсів. Зате молиться тепер сама, до Бога не до святотатців. Вільна в молитві, щоб не просити, бо дякувати. Стирається з роками, тим паче з роками важкими, довгими, заповідь про те, щоб не зичити смерті. Бо собі людина починає цю-

го спасіння від земного бажати, і винити її в тому не слід. Не слід, бо старі, приречені, покинуті людьми-братами, не заповідь порушують, а заповідають, як вміють, своє найдорожче — душу — Богові. Вже десь близько вершина їхньої Голгофи, вже хрест із каменю на повітря перетворився, свіжий, життєдайний ковток. Вже коні погоничів, ноги збивши, попадали, цвяхи затупилися, стерлася шкіра на батобагах. І сонце не пече, бавить ніжно, наче в дитинстві. З невідомого вийшовши туди і путь торуємо.

Що довше стара працювала серед великої і завжди швидкоплинної кількості людей, то більше нове місце припадало до душі. Була однією прохачкою, тоді як попід церковним парканом і в дворі їх висаджували метри за три одна від одної, а тут — сама. Все життя, мов нескінченна мандрівка по-тягом, — завжди є люди, але щораз нові. Імен, лиць, запахів їхніх немає потреби запам'ятовувати. Ні друзів не треба, ні ворогів — бо й без них мандрівка триває. На одній станції неквапом зйдуть бабусі, котрі повертаються до домівок на лісистому відрубі з міського ринку, на іншій — підсяде хлопець чи дівчина, помилується їхньою вродою, колосистим волоссям у призахіднім сонці, а вже й вони дісталися до потрібної зупинки, зійшли і знову актори другорядних ролей змінилися. І ні друзів, ні ворогів. Сама собі все. Їде. «У мене не буває жодного стану настрою, бо він підпорядкований обставинам, а вони незмінні всі ці роки, від того й настрої не має жодних підстав до хоч якого переінакшення. Мрії палахкотять на обрії, та дні давно вже погинули дном бовкаються нестиглі», — ет, задумалася, відволіклася на докучливий спомин, а вже й перехожі бруківкою чимчикують. Зиркають якомсь розгублено-здивовано, бо не чують прохань вкृतаної прохачки. А стара вчула, як кілька монет лунко опустилися на заіржавіле бляшане денце. Звикли ми, що, не спитавши дозволу, беруть, а тут на тобі небувале: не чувши прохань, молитов, бодай нарікань, хтось вирішив та й не пошкодував кілька дзвінких! Досить розмірковувати, згадувати мивнувшє, леліяти в мріях майбутній похід догори, до Нього, треба до справи. Хотілося б сказати, що ставати, та діло її

просто — просити, сидячи. Влітку активність припадає на ранки та надвечір'я, бо, обмисливши все, з гуманістичних мотивів жінка постановила, що просити в пік спеки означає ще більше допікати перехожих, замріяних про склянку крижаної води чи кухоль холодного живого пива. Та й перевірка навряд чи сунеться спостерігати за її ниттям-гниттям у спеку, що цього літа інколи сягала сорока восьми градусів за Цельсієм. Вони [її смотрителі] про воду не мислять, ні щоб погамувати спрагу, ані помитися. Пивом впиваються, потом умиваються. Та піт той не трудовий, не від плугу чи рала. Гірко-солені, замішані з їдкими нікотиновими виділеннями, що пошматовують губи та очі в спеку, секрети із залоз, лепом на чорних шиях закупорених.

Молодик вигулькнув з-за рогу коричневого будинку, худорлявий, трішки зігнутий у талії, ніби місяць, що якраз народився і тяжко-кволими рухами кесериться з-за лаштунків навислих у нічному небокраї хмар; але був він і впевнений у власних кроках, позаяк знав, куди йде. Замовив кави, підпалив цигарку, придбану неподалік поштучно. Вже кілька років як закинув палити, проте цього ранку однією спокусився. Бо напередодні ввечері спокусився юнкою. Не зміг ні додому повернутися після знайомства, ні утриматись від куріння. Пробачимо його. Тільки-от зараз вертає, вирішив пішки завершити прогулянку, почавши її ще на протилежному березі ріки наприкінці попередньої доби. Дорогою їдучи, не втримався, попрохав водія таксі зупинитися, не доїжджаючи до мосту. Говіркий пронирливий чоловічок, із рипінням перехилившись через шкіряне водійське сидіння, ще перепитав, чи все у попутного гаразд. Той промовчав, не маючи достеменно ствердної відповіді і, розрахувавшись, висів з авта. За кілька секунд кивком голови все ж відмахнув «так, все минулося», щоб водій не вдавав награного хвилювання і забирався у власних справах, нав'язливо не набридаючи пасажирові.

Проте недобре, безмежно зле йому зробилося, коли, ставши попід краєм нерівного берега, втупився в непро-

глядну чорну тьму. Темну, наче суміш розпаханої до живого землі і закип'яченої венозної крові.

— Чи там вона? — спитався мовчки до себе, поглядом вказуючи напрям.

Нічого не почувши звідти, перепитав:

— Вона? Там?

— Ні... Чи..? — ніч не відповідала. Більше не питав, шукав тим же поглядом, але ще пильнішим і мовчазнішим.

Вирішив рухатися по кілька метрів і зупинитися, ступивши кілька кроків, упродовж кількох хвилин незворушно блукаючи чорним ночі полотном. Може вирине з темряви. А далі що? Вб'є, розщепить на атоми. Чи, може, вирветься із тьми, і до грудей його притулиться, обійме, цілим залишить. Усю ніч він отак ішов, стояв, знову йшов, знову стояв (зайвим видається перелічувати усі періоди зупинок і ходіння). Співставивши між собою процеси ходіння й стояння, висновував, що від першого менше потенційної небезпеки, позаяк не зірвешся раптово до низу, до товщі глибокої води чи товстелезного бетону. Від стояння користь також можна прослідкувати, зупинивши ноги, дозволяєш краще рухатися думці. Якщо в русі життя, то треба рухатися, кожною тіла частиною чи душі фіброю кожною. І рух донизу — також рух, отже доки падаєш зі скелі чи огорожі мосту, живеш, бо рух триває. Рух, втім, зі смертельними наслідками. Коли приземлився — вбився, бо зупинився, і тільки кров рясно струменить зі скроні. Завитками своїми вона всотується в землю, живлячи рослини, чи у воді розчиняється, смакуючи риbam і примітивному планктону. Все живе — біомаса, і ми, люди, в ній зайвий біоценоз.

Ніч робилася прохолоднішою, молодик віддалився від ріки, заглибився в місто. В себе занурився ще сильніше. Незавершеним, недоговореним відчувалося те коротке (якщо не сказати побіжне) знайомство. Але й неможливим, із огляду на більшість відповідних до такої можливості обставин, видавалося його продовження. Будь-що незавершене впивається в тебе, відбирає змогу спокійно заснути, міцно стискаючи горло холодними кістлявими долонями від само-

го ранку, переслідуючи вдень, і знову залазить під ковдру вже найближчої тривожної ночі, котра вже звично снами солодкавими не обдарує.

Дістався до площі, коли годинник показував за чверть третю. Почувався, наче вивітрений пустельним суховієм, вмостився на фундамент висохлого фонтану та за мить підскочив: донесли ноги сюди тільки тіло, в футболку, наче плащаницю, загорнене. Усе ж таки ніч холодна, підступна вирвала дух, із собою забрала. Лишався зовсім самотою, навіть себе загубив у тім ходінні.

Вернути на міст, душу з полону вихопити, бо жити без цілого тіла ще якось можна, але щоб без духу — нездоланна задача. Став знову над темінню річки навпроти чорно-полотняної картини ночі. Витає, б'ється його душа, запримітив нечіткі її обриси. Не така, як ніч темна, ще темніша, фіолетово-бурого відтінку, бо згорьована, бо втрачена; таки впіймав поглядом і кинувся рятувати, ловити її, додолу стрімко летячи тілом. Ось тіло вже у воді, мов окам'яніле, гулькнуло на кілька метрів, але дія закону архімедового догори підштовхнула, несе його течією, у вир штовхає, де душа завзято брикається, на хазяїна в безнадії чекає. Нового темного хазяїна зась їй знати. В тіло місяцевидне повернутися жадає. Зрештою, із буйного виру душа й тіло виповзли таки на берег, травою соковитою вкриті, попадали, віддихуються. Притислися одне до одного і знову зробилися цілим, нероздільним.

Увійшов вдруге до простору площі вже ближче до сьомої ранку. Кава, цигарка, симфонія тіла й душі. Врятовано почувався, піднесено йшов. Зі ствердним переконанням справу незавершеною не лишати, а зустрітися з Нею, домовити. Сьогодні ж. Радо йому навіть від одної лише думки, від помислу робилося. Тіло злегка навіть потрушувало від такого піднесеного наміру і бажання, вибореного у сили-силенної супротивних обставин. «Та чи знайду Її, де вперше зустрів, де в останнє простився? Облиш (!), годі (!!!) себе накручувати». Намітив додому — перепочити годину-другу.

Перетинаючи площу навскіс, ока краєчком запримітив візок із бідаркою, яка на цей час уже взяла потрібну ноту

і жалібно просила не оминати, допомогти в її тяжкій заробітку. Сонце невпинно підіймалося вище, сильніше пекло, і вона, обволочена паркими ковдрами, наче лялечка *Agraulis vanillae*, виголошувала заготовлений текст.

Уже виступивши за поріг будинку, після нетривалого сну, згадав ту стару з ранкової площі: «Ось, скажімо, вона живе без тіла, позаяк їй воно цілковито не належить, все що зосталося — придатне виключно для існування нерухомого, але якщо душа збереглася, то проживеш. Тож, вірно уночі я вирішив, тілом пожертвувати, щоб дух врятувати», — підбадьорився хлопець думкою.

Минаючи фермерський магазин, увійшов досередини. На зелених стелажах пірамідами акуратно викладено овочі, фрукти, квіти прохолоджуються у високих вазонах. Вибрав із десятків яблук золотаво-медового кольору та й несе на гостинець тій жінці. Ступивши на площі на гладеньку бруківку, одразу не наважується підійти, несміло позиркує на неї, витупцьовує на місці, мов перед першим побаченням, та все ж поволі крокує. Він незручно почувається, ніби втручається зі своїми яблуками до складного робочого циклу, мов зігнилі, задля поглуму зі слабшого, фрукти приніс. Але все ж підійшов, простягає мовчки. А та руки і погляд випростовує не до пакунка, до нього. До тіла з душею живою.

— Що то у вас, юначе? — втупившись поглядом у малюнок на футболці, питає.

— Не розумію, про що ви... — роззирнувшись довкола, хитає головою. — Ось, прошу, візьміть, яблука приніс, підкріпіться, — не второпавши нічого, продовжує невпевнено вкладати до її зморщених рук стиглі фрукти.

— Ні-ні, що це зображено? У вас, на одежині? — увіткнулася вона очима і закрученими, наче поламаними, пальцями вказала на бірюзовий рисунок.

— А-а-а, це... Це пляж, пальми, море чи океан... Навіть не знаю, відібрали гарний пейзаж, нанесли на футболку, щоб монотонною не здавалася, — відповідає здивовано.

— А де ця місцина є?

— Направду, навіть не знаю, — і сам із зацікавленням розтягує тканину в намаганні розпізнати нечіткі обривки напису, схованого між пальмових стовбурів. — О, це котрийсь із атолів Фіджі, — відповідь ураз робиться певнішою.

— Гарно до забуття, до знемоги красиво. Дякую вам. Моря не бачила вже двадцять сім літ, відколи прикувало. Це чудово... Велично... Благаю, як можете, то постійте так бо-дай ще кілька митей.

Збентежений спонтанним емоційним шквалом, викликаним такою непримітною, здавалося б, футболкою, хлопець вкляк знерухомлено, погляд нерішучий відвівши дещо вбік до коричневих стін найближчої споруди, щоб не заважати старій розглядати узор, він спробував відсторонитися, ніби тіло й футболка окремо одне від одного. Сам на сам залишив зблідлі очі старої та її замріяну уяву.

Вона ж, красою пейзажу мальованого упившись, рвучко розгойдала коліщатка заржавілого візка, різким рухом щосили штовхнула тіло вправо і звалилася разом із страп'ям додолу. І лівим оком пірнала в небо-океан, а правим безособово споглядала темно-червону від крові з роз'ятреної скроні землю. Скрегіт здійсненої гарячої пилюки нагадував білосніжний пісок, що від легкого вітряного подуву потрапляє на зуби разом із морозивом з фіолетовим плодово-ягідним наповнювачем.